

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Proměna struktury rodiny

na základě rozvodu

Mário Vajda

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Bakalářská práce

**Proměna struktury rodiny
na základě rozvodu**

Mário Vajda

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Kobes, Ph.D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Poděkování

Rád bych srdečně poděkoval především vedoucímu mé bakalářské práce, PhDr. Tomáši Kobesovi, Ph.D., zejména za odborné vedení práce, cenné rady, trpělivost a čas, který mi věnoval po celou dobu vedení práce. Dále bych rád poděkoval respondentům za jejich ochotu a spolupráci při výzkumu. Velké poděkování také patří mé rodině za podporu.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	TEORETICKÁ ČÁST	2
2.1	Rodina	2
2.1.1	Manželství a kohabitační vztahy	5
2.1.2	Rodina a její souvislost s rozvodem	7
2.1.3	Individualizace a teorie Ulricha Becka	8
2.2	Rozvod	10
2.2.1	Vymezení rozvodu	10
2.2.2	Příčiny a koreláty rozvodu	11
2.2.3	Vývoj demografického chování	13
2.2.4	Rozvodovost v ČR	15
2.3	Rekonstituování rodinných vztahů	16
3	PRAKTICKÁ ČÁST	19
3.1	Metodologie	19
3.2	Výzkumná otázka	19
3.3	Vzorek	19
3.4	Metody sběru dat	20
3.5	Respondenti	21
3.6	Analýza dat	22
4	ZÁVĚR	37
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	40
6	RESUMÉ	44
7	PŘÍLOHY	45

1 ÚVOD

Cílem této práce je zejména popsat a analyzovat proměnu struktury rodiny na základě rozvodu. Rozvod v současné době představuje poměrně frekventovaný fenomén, kterému se již věnovala řada studií a výzkumů, a to např. studie Ladislava Rabušice (2001), který se zabývá mimo jiné proměnou současného vývoje manželského a rodinného uspořádání v České republice, nebo také studie Jitky Rychtaříkové (1996), která se zaměřuje na demografické změny společnosti, a to v oblasti sňatečnosti, nesezdaných soužití či reprodukce. V práci vycházím především ze studií a publikací Oldřicha Matouška (1993), Iva Možného (2002, 2006) a Jaroslava Skupníka (2007, 2010), kteří se problematikou rodiny, potažmo problematikou rodinných a příbuzenských vztahů a rozvodu zabývají nejčastěji, co se českého prostředí týče. Ze zahraničních autorů poté vycházím zejména z konceptu Ulricha Becka.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na období, které následuje po rozvodu jedinců, a to z toho důvodu, že této problematice není v českém kontextu věnována tak vysoká pozornost. Zároveň se domnívám, že právě problematika proměny rodin v důsledku rozvodu bude pro myšlení o rodině v budoucnu stěžejním tématem. Důležité je zmínit, že zhruba každé druhé manželství je ukončeno rozvodem, každá druhá rodina tedy projde určitou proměnou. V tomto ohledu poté vzniká nová síť komplikovaných a variabilních rodinných vztahů (Možný 2006: 227).

Snažím se v této práci tedy popsat proces proměny struktury rodiny v důsledku rozvodu, jakým způsobem tato proměna probíhá, co obnáší, s jakými aspekty je tento proces spojen, a způsoby, jakými jedinci utváří po rozvodu své nové rodiny a čím jsou tyto způsoby ovlivněny. Stěžejní je tedy problematika rekonstituování rodinných vztahů. Na základě takto definovaného záměru práce je vytvořena i její struktura.

Práce je rozdělena do dvou částí – první je věnována teorii a v druhé, praktické části představuji svůj výzkum a s ním i jeho cíl, vzorek a zvolenou metodu šetření.

V teoretické části přibližuji rodinu jako označení – tedy co se tímto

slovem myslí a co označuje. Dále se snažím definovat manželství a kohabitační vztahy a zároveň popsat, nakolik tato problematika souvisí s rodinou. Následně se zabývám již samotnou souvislostí rozvodu a rodiny, kde poté pracuji s procesem individualizace a teoretickým rámcem Ulricha Becka. Tento teoretický rámec pak propojuji s vývojem demografického chování v České republice, který je součástí kapitoly Rozvod, v níž se touto problematikou rozvodu zabývám podrobněji – konkrétně vymezením rozvodu, jeho historickými okolnostmi, příčinami a korelátů. Nakonec v této kapitole popisují rozvodovost v České republice.

Na konci teoretické části popisují problematiku rekonstituování rodinných vztahů v důsledku rozvodu, kde nastiňují, co se tímto procesem myslí, jakým způsobem probíhá a jaké jsou jeho důsledky. V této kapitole následně shrnuji teoretickou část, z níž vycházím v praktické části práce.

V praktické části své práce představuji zvolenou metodologii výzkumu a s tím spojený cíl výzkumu, výzkumnou otázku, vzorek, metody sběru dat, respondenty a nakonec analýzu dat. Na konci práce se nachází shrnutí.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Rodina

Rodina – slovo, které je běžně hojně používáno, na druhou stranu ale často označuje širokou škálu rozdílných fenoménů, stejně tak i v jazyce obsahuje celou řadu významů. Jednak může označovat skupinu společně žijících lidí, z nichž nemusí být nutně všichni příbuzní, ale právě také může označovat skupinu příbuzných, kteří nemusí být za každou cenu ve vzájemné interakci. Taktéž v sociologii a dalších sociálních vědách je termín rodina jedním z nejfrekventovanějších, avšak i v těchto oborech se význam tohoto slova různí (Skupnik 2010: 287). Dřívější pojetí a definice rodiny vycházely z předpokladu, že se jedná o jakýsi základní stavební kámen či elementární prvek sociálního života (Lévi-Strauss 2006: 55–56, Murdock 1965: 33–47, Radcliffe-Brown 1941: 1–18).

V současné době však slovo rodina nabývá tak nejednoznačné definice

a jedná se o natolik mnohoznačný pojem, že je na místě zamýšlet se nad smysluplností užívání tohoto pojmu stejně jako nad prvkem, který označuje (Collier, Rosaldo, Yanagisako 1992: 31–48). Skupnik uvádí, že pokud přijmeme existenci rodiny jako reálné sociální skupiny, pak většina z možných konceptualizací rodiny sdílí některé shodné rysy. O rodině je poté zejména uvažováno jako o sociální skupině, jež je centrována kolem Ega, tvořená jedinci se kterými je právě zmíněné Ego v nejbližších vztazích. Blízkost těchto vztahů pak Skupnik definuje na základě filiačních, afinních, rezidenčních a emočních vztahů. Právě díky zaměření se na různé konstituční prvky rodinné blízkosti můžeme definovat různé koncepce rodiny, její struktury a vztahové dynamiky (Skupnik 2010: 287).

Bourdieu ve své práci nahlíží na rodinu z poměrně jiné perspektivy, kdy ji považuje za tzv. realizovanou kategorii. Podle něj je nejprve nutné si uvědomit a definovat, co se vlastně myslí „normální rodinou“. Dominantní a zároveň legitimní definice „normální rodiny“ je založena na rozmístění slov, jako jsou dům, domácí, domácnost, které vypadají, že mohou popisovat sociální realitu, nicméně ve skutečnosti ji vytváří. Na základě této definice je rodina jakýmsi souborem příbuzných spojených buď aliancí (manželství), nebo synovstvím (filiation), nebo adopcí, tedy osvojením dítěte (legální vztah) a nakonec společným žitím pod jednou střechou, tedy soužitím (kohabítace) (Bourdieu 1996: 19).

Podle Bourdieuho etnometodologové dokonce zacházejí ve svém uvažování ještě dále, kdy zmiňují, že to, co považujeme za realitu, je fikce postavená do značné míry na slovní zásobě, kterou nám poskytuje sociální svět, aby ji popsal. Tímto způsobem poukazují na to, že řada skupin, které jsou v dnešních Spojených státech nazývané rodinami, nemají absolutně žádnou podobnost s touto dominantní definicí a že většina nukleárních rodin tvoří v konečném počtu pouze menšinu oproti nesezdaným soužitím, neúplným rodinám nebo manželským párům žijícím odděleně apod. Tyto nové formy rodiny rodinných vazeb, které se nám vytváří před očima, jsou důkazem toho, že se vytváří nové inovace v oblasti rodinného života, které mohou do budoucna přetrvat, anebo také mohou vymizet (Bourdieu 1996: 19).

Bourdieu zmiňuje že, rodinný diskurz, na který etnometodologové odkazují, je silným performativním diskurzem, který má prostředky pro vytváření vlastních kontrol. Stát prostřednictvím svých oficiálních záznamů operací, provádí nespočet tvořících úkonů, kterými utváří rodinou identitu, jako jeden z nejsilnějších principů vnímání sociální reality a jako jeden z nejreálnějších sociálních celků. Bourdieu dále uvádí, že sociální historie procesu institucionalizace rodiny by byla mnohem radikálnější, než poukazuje etnometodologická kritika, kdyby se ukázalo, že tradiční opozice mezi soukromým a veřejným do určité míry skrývá, jak je veřejné v soukromém prezentováno (Bourdieu 1996: 25).

Rodina se tak stává produktem vytrvalého úsilí jurisdikce a politické konstrukce, což kulminuje ve vytvoření moderní rodiny, kde se soukromé stává veřejným. Veřejné je tedy hluboce ukotveno v naší vizi domácích věcí a naše největší soukromí, tedy naše chování v soukromí je samo o sobě závislé na veřejných akcích, jako je například bytová politika či více přímo a rodinná politika. Tudíž rodina se stává opravdovou fikcí, sociálním artefaktem a iluzí v nejběžnějším slova smyslu, jelikož je produkována a dále rozšiřována díky státu, který rodinám dává prostředky, díky kterým mohou existovat a přetrvat (Bourdieu 1996: 25).

Na rodinu je tedy evidentně nahlíženo různým způsobem. V každé kultuře a společnosti je tato společenská instituce, která by měla fungovat jako mechanismus sociální kontroly podporující sociální řád a zároveň působit jako vzor jednání, definována různě a záleží právě na daných kulturách a společnostech, koho či co za rodinu považují (Haidar 2012: 285–286).

V naší kultuře má velký vliv na utváření rodin samotný stát, který díky svým možnostem ať už ekonomickým či politickým utváří rodinou identitu a její formu. Stát tak de facto určuje podmínky za kterých mohou být rodiny utvářeny, tím pádem je také ovlivněn pohled na rodinu z pozice samotných občanů a také způsob jakým svou rodinu jedinci vnímají (Bourdieu 1996: 25).

S problematikou rodiny dále souvisí manželství a kohabitační vztahy, které popisují v následující části.

2.1.1 Manželství a kohabitační vztahy

Skupnik ve své práci uvádí, že samotný akt uzavírání manželství, sňatku, přesněji tedy vzniku manželského svazku a závazku, může mít celou řadu podob a forem. Nicméně ať už je podoba či forma tohoto aktu jakákoliv, vždy je jeho součástí zveřejnění uzavření manželství (a to přinejmenším v okruhu nejbližších), které je poté zpravidla doprovázeno svatebním rituálem, lépe řečeno obřadem. Skupnik dále dodává, že celý tento komplex může být poměrně bohatý a výrazný, na druhou stranu může být také nepozorovatelný. Jestliže budeme kohabitační vztahy považovat za manželství v určitém slova smyslu, vidíme, že celý tento akt je čistě a pouze záležitostí daných partnerů. Na druhou stranu i v kohabitačním vztahu je naplněn jeden podstatný prvek, který platí také pro manželství, a to, že je přinejmenším implicitně deklarováno, že jedinci, kteří tvoří tento pár, jsou odhodláni jako pár společně žít a společnost tento závazek plně respektuje a přijímá. V tento moment se s oficiálním přítelem / oficiální přítelkyní v podstatě jedná stejně jako s neoficiálním manželem / neoficiální manželkou. Skupnik uvádí, že právě zmíněná deklarační uzavření manželství a sociální akceptace formy této deklarace se jeví být stěžejním a rozhodujícím momentem, kdy manželství vzniká. Skupnik tento proces nazývá jako deklaračně-akceptační formu (Skupnik 2007).

Burch popisuje velmi jednoduchou deklaračně-akceptační formu uzavření manželství u aljašských Inuitů. Tuto formu nedoprovázel žádný elaborovaný a komplikovaný veřejný obřad (Burch 1975: 81). Tato forma měla pouze tři základní atributy: pár spolu měl pohlavní styk, začali se vzájemně oslovovat termíny manžel a manželka a tato dvojice začala společně žít v domácnosti jednoho z partnerů. Poté následovala pouze již zmíněná akceptace tohoto vztahu jako manželství zbytkem komunity (Skupnik 2010: 267).

Ottenheimer poté doplňuje, že podobně „neobřadnou“ formou uzavření manželství je americký zákon „common law marriage“. Mnoho států unie legalizovalo ty druhy sňatků, které byly uzavírány bez účasti v jakémkoliv státem kontrolované civilní nebo církevní slavnosti. Jednalo se především o velké,

nově osidlované oblasti, kde byl nedostatek občanských nebo náboženských „specialistů“, kteří by se ať už o církevní, nebo státní obřady postaraly a kvůli tomu hrozilo vznikání „nesezdaných“ sexuálních soužití párů, které v dané době bylo považováno za „hříšné“. I když dané podmínky jistou dobu neplatí, je stále tato forma manželství v několika státech USA akceptována. Například v americkém státu Kansas platí, že pro uzavření manželství stačí, aby pár byl schopen manželský život, aby minimální věk muže byl čtrnáct let a u žen dvanáct, aby s ním oba partneři souhlasili a aby vystupovali na veřejnosti jako manželé (Ottenheimer 2006: 26–38). Skupnik dodává, že ačkoliv je takovéto manželství uzavřeno bez jakéhokoliv přímého dohledu státu nebo státem pověřených institucí, jako jsou církve, je deklarované manželství státem právně akceptováno. Kohabitace se tak v celku podobá svou privátností, manželskou funkcionalitou, samotnému manželství až na absenci finálního obřadu, ale zejména se odlišuje tím, že je státem jako manželství uznáváno. Například v úvahu nepřipadá jeho privátní rozvod, jako je u kohabitace možný prostý rozchod, nicméně pakliže vznikne, musí být rozvedeno státní mocí (Skupnik 2010: 267).

Ačkoliv je kohabitace s velkým důrazem na její privátnost společností považována za „antimanželství“, a to v některých případech i samotnými účastníky takového vztahu, má přesto podobné důsledky jako manželství samotné, proto, jak uvádí Skupnik, o něm lze uvažovat jako o nemanželském manželství (Skupnik 2010: 268).

Jednou z dalších možností a forem uzavření manželství je civilní sňatek. Tuto formu jedinci preferují díky výhodám, který tento způsob uzavření manželství přináší ve vnějším světě. V první řadě jde především o zjednodušenou legislativu na úřadech, dále také o možnost získání dětí příbuzných do pěstounské péče nebo také o možnost získání trvalého bydliště v lokalitě partnera. Co se týká této deklaračně-akceptační formy uzavření manželství, přistupuje se k ní zejména z toho důvodu, aby svazek akceptoval stát, a to výměnou za potvrzení občanské submise. Nicméně tato forma uzavření manželství se vytrácí, jelikož stát uznává i sňatky církevní (Skupnik 2010: 269).

Matoušek k aktu sňatku dodává, že pokud budeme srovnávat starší podobu obřadů s dnešními formami, dojdeme k určitým rozdílům, které se mezi nimi vyskytují. Valná většina těchto rozdílů má ryze reduktivní charakter. Kupříkladu jedinci dnes hledají svého partnera sami. Formální námluvy, které jsou známé z dob minulých, již také odpadly, a především mnoho párů očekává příchod potomka na svět již v době samotného sňatku, v České republice je to dokonce jedna polovina všech párů, které vstupují do manželského svazku. Z hlediska ekonomické podpory nově vznikající mladé rodiny i v současné době platí, že jsou tyto svazky podporované ze strany starší generace, spíše jde o nutnost, nicméně už se veřejně o této podpoře nehovoří jako o věnu, rovněž jako se veřejně nehovoří o majetku ženicha. Během samotné svatby se dávají dary, kdy se mohou de facto projevit prvky soutěže mezi oběma rodinami, na druhou stranu jde pouze o méně výraznou část ekonomické agendy. Družba jakožto způsob nemanželského, jinak řečeno partnerského soužití muže a ženy (druha a družky), již neexistuje a svazek manželský odsouhlasí představitel obce (Matoušek 1993: 34).

Manželství a kohabitační vztahy, stejně jako rodina tak naplňují celou řadu podob. Manželství, potažmo kohabitační vztah je také jako rodina definován různě, avšak podstatné je že, se vstupem do manželství nebo kohabitačního vztahu, pár deklaruje, že chce založit rodinu. Z hlediska rozvodu je důležité si uvědomit, že ne v každé společnosti je ukončení manželství rozvodem akceptováno, lépe řečeno proces ukončení manželství má různé podoby a rozvod je pouze jedním z nich. Kohabitační vztahy jsou na tom v konečném důsledku podobně, kdy nemusí být v každé společnosti akceptovány, nicméně jejich ukončení se jeví jako snadnější, v tomto případě hovoříme o rozchodu. Rodinou a její souvislostí s rozvodem se zabývám v následující části.

2.1.2 Rodina a její souvislost s rozvodem

Možný v souvislosti s rodinou uvádí, že pro postmoderní uvědomění identity člověka může být rodina stabilizujícím faktorem. Problém však spočívá v tom, že jedním z nezadatelných oprávnění současného člověka, lépe řečeno jeho identity, je jeho opodstatněný a oprávněný nárok na lásku a štěstí. To však

samo o sobě destabilizuje rodinu – je to velká výzva pro její stabilitu, což souvisí s problematikou rozvodovosti (Možný 2006:226).

Pakliže se zaměříme na společnosti současné euroamerické kultury, zjistíme, že míra rozvodovosti, je na poměrně vysoké hranici, kdy zhruba třetina manželství končí rozvodem a kde se čtyři z pěti rozvedených jedinců znovu vdávají či žení, anebo spolu alespoň žijí a mají spolu děti. V tomto ohledu poté vzniká nová síť rodinných vztahů, která je neobyčejně komplikovaná a variabilní (Možný 2006: 227). S tímto pohledem na tuto problematiku se do jisté míry ztotožňuje i Singly, který uvádí, že současná podoba rodiny je v západní společnosti do určité míry individualistická. Zmiňuje, že „centrální zónu“ rodiny v její současné podobě tvoří matka, otec a jejich malé děti. Tato centrální zóna je poté obklopována tzv. „vedlejšími zónami“, mezi něž se řadí předci a potomci (Singly 1999: 13).

V současné době jsme však svědky neustálého štěpení či skládání rodin, ale tím pádem také vzniku nových typů rodiny. Rodina se jakožto společenská instituce, průběhem doby tímto způsobem proměnila, dále se proměňuje a od svého tradičního uspořádání se v současné době velmi liší (Možný 2006: 14). V následující části se dále budu věnovat problematice individualizace ve spojení s rozvodem, respektive rozvodovostí a teorií Ulricha Becka.

2.1.3 Individualizace a teorie Ulricha Becka

V průběhu 20. století dochází k celkové společenské proměně. Daný proces započal po druhé světové válce. V tomto období se platy dělníků a celkově i jejich životní úroveň v západních státech zvýšily, tím pádem ve společnosti dělníci pokročili o třídu výš, což Beck nazývá jako „eskalátorový efekt“ (Beck 2004: 139). Jedinci v tomto procesu osvobozování, lépe řečeno individualizace, sami sebe pojmají jako centrum jednání, kdy pro ně největší riziko představuje zejména osobní selhání. Sociální třídu a nukleární rodinu jakožto tradiční sociální vazby nahrazují instance a instituce sekundární. Jsou to především ty, které určují životní dráhy jedinců. Lidé jsou právě v procesu individualizace na těchto institucích závislí (Beck 2004: 205–211). Tento proces se projevuje také v rodinách, v nichž se ženy sice staly svobodnějšími, nicméně sociální nerovnosti mezi muži a ženami přetrvávaly a přetrvávají doposud. Ženy

se sice ještě pořád starají o domácnost, chtějí se ale zároveň uplatnit na pracovním trhu stejně jako muži (Beck 2004: 139).

Beck říká, že pokud se má charakterizovat situace mezi muži a ženami, často se sahá k nemírumilovnému slovníku. Je tomu z důvodu, že ke změnám jako takovým v oblasti práva, vzdělání a sexuality jistě došlo, ve většině případů však šlo o změny „na papíře“. Mladé ženy sice dosahovaly vyššího vzdělání rovného vzdělání mužů, očekávaly také vyšší rovnost na trhu práce a v domácnosti, nicméně tyto aspirace narazily na protichůdné tendence mužů. Beck dodává, že tento střet mezi muži a ženami bude pro další roky určující, a zároveň doplňuje, že je na místě prognóza dlouhodobého konfliktu (Beck 2004: 162). Možný v tomto ohledu s Beckem souhlasí a ohledně rodiny dodává, že pokud muži a ženy chtějí vést ekonomicky nezávislé existence, nelze tomu dosáhnout v tradičním rozvržení nukleární rodiny, jak ji známe. Nelze tomu pak dosáhnout ani ve společnosti, která předpokládá nukleární rodinu dle tradiční představy podvojného státu založeného na rodových rozdílech v oblasti institucionální struktury zaměstnaní, sociálních zákonů, školství atd. (Možný 2002: 204)

Jak zmiňuje Beck, nerovnosti mezi ženami a muži ve spojitosti s individualizací eskalují v konflikt. To se také odráží na rozvodovosti ve všech industriálních západních státech, kde existují signály o vrůstajícím počtu rozvodů. Beck srovnává situaci ve Spolkové republice Německo (dále SRN) se Spojenými státy americkými (dále USA), kdy uvádí, že v SRN je tento trend oproti USA stále mírnější. Na druhou stranu i v SRN končí rozvodem každé druhé manželství jako i ve velkých městech, na venkově pak každé čtvrté. Do roku 1984 se proti této bilanci dala postavit pozitivní bilance nových sňatků, nicméně od té doby stále menší počet rozvedených lidí vstupuje do nového sňatku. Na druhé straně stoupá procento osob, které se rozvedly po opětovném vstupu do manželství a které měly děti. To vše pak podtrhává počet lidí, kteří žijí v manželství bez oddacího listu, tedy v tzv. nesezdaném soužití neboli kohabitaci (Beck 2004: 163). Eurostat uvádí, že k roku 2014 se v SRN narodilo 35 % dětí mimo manželství, přitom ještě v roce 1990 tvořil tento podíl 15,3 % (Eurostat 2016a).

2.2 Rozvod

Rozvod představuje jedinou cestu k ukončení manželství ještě za života manželů. Vezmeme-li v potaz většinu známých společností, zjistíme, že rozvod je v mnoha z nich možné uskutečnit s výjimkou těch společností, kde z náboženského hlediska převládá křesťanství (Matoušek 1993: 68). To také potvrzuje Broude, který uvádí, že rozvod manželství, ať už jsou stanovené podmínky pro samotný rozvod různé, je poměrně běžnou záležitostí v mnoha kulturách. Konkrétně ze zkoumaného vzorku celkem 88 společností, pouze 4 % z nich rozvod jako ukončení manželství vylučují (Broude 1994: 73–82). Jak již bylo zmíněno, jedná se o společnosti, kde převládá křesťanská víra, která jedincům přikazuje, aby nerozloučili to, co Bůh spojil. Podle Matouška je právě toto církevní tabu jedním z hlavních důvodů, proč je v těchto společnostech rozvod apriorně odsuzován (Matoušek 1993: 68).

Důležité je, že společnost našeho druhu v podstatě žádným způsobem neovlivňuje a nereguluje výběr partnera pro manželský svazek. Matoušek uvádí, že rozhodnutí založit rodinu je osobní záležitostí každého jedince a jakékoliv ovlivňování tohoto rozhodnutí by daní jedinci považovali za zasahování do jejich soukromého života. Dříve v historii existovala přesná pravidla pro výběr budoucího partnera, v jiných případech tento výběr závisel na rodičích jedinců. Zmíněné ovlivnění samo o sobě vytvářelo jakousi „pojistku“ proti rozvodu, nicméně v současné době nelze takovouto pojistku restaurovat. Z logiky věci tedy vyplývá, že pokud není možné z vnějšku zasahovat do výběru partnera, pak také ovlivňovat přání rozvést daný pár bude co do efektivity velmi mizivé (Matoušek 1993: 68).

2.2.1 Vymezení rozvodu

Jak jsem již nastínil, rozvod představuje v současné době jedinou možnost ukončení manželství ještě za života manželů. Z hlediska zákonného ustanovení není rozvod až tak starou záležitostí, jak by se mohlo zdát. V Československu přišel rozvod jako zákon v platnost až v roce 1950. Předtím, než byl rozvod uzákoněn, existovaly dva způsoby, jak manželství ukončit, a to *rozvod od stolu a lože* a *rozluka*. Rozvod původně znamenal zproštění se

manželských povinností, zároveň ale bylo jedincům umožněno žít odděleně, tedy najít si nové bydliště. Nicméně i přesto manželství trvalo nadále a vstoupit do nového sňatku nebylo možné. Opačným případem však byla rozluka, která umožňovala vstup do nového manželství, tedy i nový sňatek, a rozvodu, tak jak mu rozumíme dnes, se podobala více. Ačkoliv byly rozluky a rozvody možné, nebyly příliš časté a nebyly v tehdejší společnosti přijímány, respektive se tyto procesy neobešly bez problémů ze strany veřejnosti (Česko v letech 2016). Goody v tomto ohledu doplňuje případ dalších společností, které rozvod povolovaly a v nichž existovaly různé nátlaky proti ukončování manželství, a to zejména ve prospěch jeho trvalosti a jedinečnosti, např. ve starověkém Římě, kde byl rozvod možný, byla prokazována značná míra úcty ženám, které měly jen jednoho manžela. Tyto ženy byly označovány jako „univirae“ (Goody 2006: 89).

S termínem rozvod do jisté míry také souvisí pojem anulace manželství. Rozdíl mezi těmito dvěma pojmy je především v časovém momentu, kdy je manželství ukončeno. Rozvod ukončuje manželství k určitému časovému momentu, zatímco anulace prohlašuje za neplatné manželství od jeho počátku. V českém právním řádu se však termín anulace manželství nevyskytuje. Podle zákona o rodině (zákon č. 94/1963 Sb., zákon o rodině) může být platné manželství ukončeno rozvodem nebo smrtí jednoho z manželů. Platné manželství tak v České republice může zaniknout a být prohlášeno za neplatné nebo neexistující (Skupnik 2010: 280). V následující části dále popíšeme koreláty a prediktory, které souvisejí s rozvodem.

2.2.2 Příčiny a koreláty rozvodu

Ve snaze porozumět vzrůstající míře rozvodovosti je důležité se zabývat jeho koreláty a příčinami. Možný uvádí několik takových prediktorů, které rozvodovost do určité míry ovlivňují. Jako za jeden z hlavních můžeme považovat socioekonomický status jedince. Tento faktor bývá operacionalizován třemi proměnnými – vzděláním, příjmem a povoláním. Analýzy, které se zabývaly vlivem socioekonomického statusu na rozvodovost, považovaly za velmi citlivý aspekt stoupající zaměstnanost žen. Výzkumy ve Spojených státech deklarují, že určitá souvislost mezi zaměstnaností žen

a jejich náchylností k rozvodu existuje. Na tento názor reagovala teorie anticipativního chování, která uvádí, že dochází k záměně příčiny a následku. Dále uvádí, že ženy, které se chtějí rozvést, nebo alespoň začnou o rozvodu uvažovat, si nejprve najdou takové pracovní místo, aby měly pro rozvod co nejlepší ekonomické podmínky, lépe řečeno východisko. Pak je tedy zřejmé, že ženy, které jsou zaměstnány, se více rozvádějí.

V souvislosti se socioekonomickým statusem a rozvodem je důležité zabývat se také společenskými třídami, kdy ještě ve druhé polovině padesátých let 20. století sociologie přijímala předpoklad, že se rozvádějí zejména lidé z vyšších tříd. Nicméně práce Goodeho (1956: 45–63) jako první empiricky deklaruje, že je tomu naopak. Toto zjištění pak bylo opětovně potvrzováno díky analýzám cenzurních dat ve Spojených státech z let 1960, 1970 a 1980. Nutné je zmínit, že všeobecný nárůst rozvodovosti přirozeně znamená, že rozvodové chování všech společenských tříd se stále sblíží (Možný 2006: 220).

Nejsilnějším prediktorem neúspěšného manželství je věk do jeho vstupu. Široká škála studií, které se zabývají prediktory rozvodu, tento faktor potvrzuje. Spanier a Glick (1981: 329–338) ve své studii uvádějí, že ženy, které vstoupí do manželství v sedmnácti letech, se rozvádí dvakrát častěji než ženy, kterým je v době svatby osmnáct či devatenáct let, a třikrát častěji než ženy, kterým je od dvaceti do čtyřadvaceti let. Na druhou stranu tento prediktor v sobě skrývá celou řadu činitelů, které jej ovlivňují. Jedním z nich je těhotenství takto mladých nevěst v období sňatku. V empirických studiích se uvádí, že celá jedna polovina manželství, která se uzavírají ve chvíli, kdy je žena těhotná, se rozpadají do dvou až pěti let. Nízký věk v období sňatku a případné rodičovství také ovlivňují profesionální šance snoubenců. Profesionální příprava, která je ztížena (popřípadě přerušena) v důsledku vstupu do manželství, snižuje socioekonomické zařazení snoubenců, což jak bylo již zmíněno, je silným prediktorem neúspěchu, dále ale také snižuje kulturní kapitál jedinců. Důležitým činitelem je v tomto ohledu také mentální a osobnostní nevyzrálость mladých snoubenců, kdy mají od manželství nepřiměřená očekávání. S tím také souvisí období raného těhotenství dívek, kdy bývá jeho motivem touha nezávislosti na rodičích. Nicméně i přesto tyto mladé páry bývají právě ať už

z ekonomických, nebo bytových důvodů na rodičích závislí (Možný 2006: 221–222).

Možný shledává děti jako další důležitý prediktor pro rozvod. Podle něj stará moudrost říká, že děti drží manželství pohromadě. Tento argument výzkumy víceméně podporují v tom smyslu, že se bezdětná manželství snáze rozvádějí. Zároveň pak manželství se třemi až pěti dětmi jsou méně náchylnější k rozvodu, respektive rozvodovost těchto manželství je nižší. Nicméně za tímto aspektem se skrývají další faktory, které danou problematiku ovlivňují, a to délka doby od sňatku. Také rodiny z ortodoxních katolických řad mají více dětí a méně se rozvádějí a další. Možný však doplňuje, že nikde nebyla zjištěna a popsána pozitivní korelace mezi počtem dětí a pocitem štěstí či pocitem spokojeného manželství. Na druhou stránku i to má své vysvětlení, jelikož i manželství, které lze nazvat jako méně šťastná, přetrvávají většinou kvůli dětem. Stojí za tím především ekonomické důvody, kdy jako příklad můžeme uvést matku se třemi dětmi, která si uvědomuje, jak důležitý je pro ni a pro její děti příjem muže, stejně tak platí, že takové ženy mají menší šanci na znovuprovdání, proto jsou v manželství schopny toho snést více. Nicméně to samé platí i pro muže, pokud mají z manželství potomky, jejich pozice je s tímto „závazkem“ na sňatkovém trhu také obtížnější (Možný 2006: 223).

2.2.3 Vývoj demografického chování

Kučera uvádí, že Česká republika se v období po druhé světové válce začala ve svém vývoji výrazně odlišovat od jiných evropských zemí. V podstatě pro celé období komunismu pro ČR byl (stejně jako pro ostatní státy socialistického bloku) hlavním znakem z hlediska manželství nízký věk jeho uzavření, po němž krátce nato následovalo narození potomků, a to zpravidla dvou. Kučera dodává, že významný počet sňatků byl urychlený zejména z důvodu těhotenství partnerky. Rozvod se současně s tím stal obecně akceptovaným řešením manželských neshod, kdy dokonce rozvedená žena měla vyšší status oproti ženě, která do manželství nikdy nevstoupila (Kučera 1994). Nesezdané soužití dvou lidí bylo v té době akceptováno většinou pouze u lidí, kteří si již manželstvím prošli. Motivace těchto lidí byla pak ryze z ekonomických důvodů. Jedinci pak se vstupem do dalšího manželství nebyli

nijak zvýhodnění, naopak mohli přijít o vdovský důchod. Pokud však šlo o první manželství partnerů, byli státem podporováni, a to zejména mladí novomanželé, kterým stát umožňoval výhodné novomanželské půjčky a také získání bytu pro ně bylo snazší (Chaloupková, Šalamounová 2004: 13).

Po roce 1989, kdy padnul komunistický režim v Československu, však dochází k přeměně reprodukčního chování. Typické pro porevoluční generace je zejména odkládání nebo odmítání vstupu do manželství a také početí potomků. Stále více se rodí děti neprovdaným matkám, i když do manželství vstupuje čím dál tím méně lidí. Z jakého důvodu k těmto změnám došlo, si nejsou jistí ani odborníci, a proto je také složité predikovat budoucí vývoj. Nicméně existují dva směry, které se snaží tuto otázku zodpovědět.

První z nich považuje za příčinu této proměny změnu hodnotové orientace nejmladší generace, kdy by podle této teorie mělo docházet k uskutečňování odkládaných sňatku a porodů. Ladislav Rabušic, který je hlavním představitelem tohoto směru, vidí jádro tohoto problému ve zvyšující se autonomii jedinců a klade důraz na svobodu a rovné příležitosti mužů a žen. Dále dodává, že mladá generace zaujímá liberálnější postoj v otázce manželství a rodičovství oproti starší generaci, zároveň se méně často ztotožňují s názorem, že děti by měly vyrůstat v manželství a úplné rodině. Mladá generace je také shovívavější a tolerantnější v oblasti nesezdaného soužití a rozvodu (Rabušic 2001).

Druhý směr vidí příčinu změny reprodukčního chování lidí ve zhoršení ekonomických podmínek, a to zvláště u mladých rodin. Rychtaříková uvádí, že hlavní rozdíl mezi ČR a vyspělými státy spočívá v rychlosti odehrávajících se změn. Na západě totiž dochází ke změně sledovaných procesů postupně během deseti let, naopak na východě dochází k poklesu sňatečnosti a plodnosti během dvou až tří let (Rychtaříková 1996). Nicméně Kuchařová s Petrovou ve svém výzkumu, v němž se zaměřovaly na sociální a ekonomické podmínky mladé generace, ukazují, že nedošlo k výraznému poklesu životní úrovně této generace, a tak nelze na základě tohoto faktoru vysvětlovat změnu tohoto demografického chování (Kuchařová, Petrová 1997).

V současné době manželství a založení rodiny zůstává součástí

životních plánů mnoha mladých lidí. Valná většina těchto lidí pak také upřednostňuje klasický model rodiny o dvou dětech. Doba uskutečnění těchto životních plánů je tím, čím se tato mladá generace liší od generace svých rodičů. Mladí lidé zmíněné životní plány odkládají stále do vyššího a vyššího věku, rodinu pak zakládají většinou po předchozím soužití s partnerem bez oddacího listu. Tento pohled později vidí jako hlavní příčinu proměny demografického chování ve změně ekonomických podmínek a hodnotové orientace (Chaloupková, Šalamounová 2004: 14).

S touto proměnou hodnotové orientace souhlasí i Beck, kdy jak již bylo zmíněno, klade velký důraz na vzrůstající individualismus, který sám nazývá jako „bezbřehý individualismus“, ale také na vzrůstající vlnu emancipace žen. Jsou to právě ženy, které se snaží domáhat „vlastního života“, který byl jim měl pomoci překonat roli ženy v domácnosti závislé na manželovi (Beck 2004: 194).

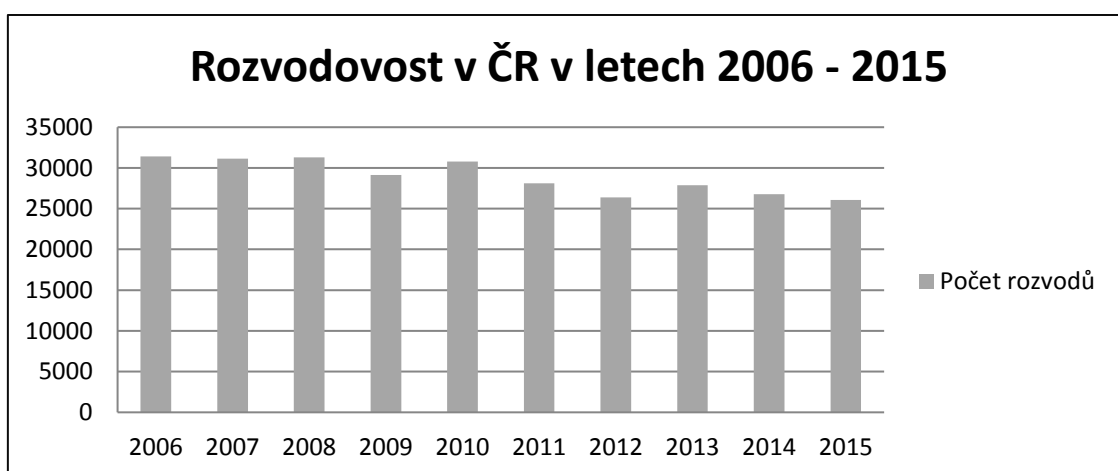
V souvislosti s budoucností rodiny poté uvádí, že tradiční typ nukleární rodiny je stavěn do konfrontace s jakýmsi mlhavým stavem „absence rodiny“, kdy existují názory, že tento typ rodiny bude nahrazen jiným. Beck však uvádí, že mnohem pravděpodobnější variantou je, že jeden typ rodiny nebude vytlačen jiným, spíše však bude nahrazen, přesněji řečeno bude kolem něj bude vznikat široká škála rodinných a nerodinných forem života. Poté je dále charakteristické, že mnohé z těchto forem – svobodný stav, předmanželské, manželské soužití, život v komunitách, různé formy rodičovství po jednom či dvou rozvodech, budou časem integrovány jako různé fáze v jedné celkové biografii (Beck 2004: 194–195).

S vývojem demografického chování dále souvisí rozvodovost, kterou popisují v nadcházející části.

2.2.4 Rozvodovost v ČR

Podle dat Eurostatu se České republika řadí v Evropě mezi státy s vysokou mírou rozvodovosti (Eurostat 2016b). V České republice proběhlo v roce 2015 celkem 26 083 rozvodů. Pro srovnání v roce 1993 bylo rozvodem ukončeno 30 227 manželství, nejméně rozvodů pak v historii samostatné České republiky bylo zaznamenáno v roce 1999, kdy bylo celkem 23 657 manželství ukončeno rozvodem (ČSÚ 2016).

Tento nízký počet a náhlý pokles rozvodovosti souvisel se změnou zákona o rodině, kdy došlo ke změně podmínek, za kterých může být rozvod proveden. Především došlo ke ztížení rozvodů manželství s dětmi, kdy soud musí upravit práva rodičů k dítěti pro dobu rozvodu, a to ještě před samotným rozvodem manželství. Důležité však je, že pokud je rozvod v rozporu se zájmy dítěte, nemůže být manželství ukončeno. Právě tato změna zapříčinila náhlý pokles rozvodovosti. Nicméně již v roce 2001 přesáhl počet rozvodů hranici 30 000 (31 586) a nad touto hranicí se tento počet držel až do roku 2009, kdy klesl na 29 133, poté v roce 2010 opět vzrostl nad 30 000, od roku 2011 se však počet rozvodů drží pod touto hranicí (demografie.cz 2016 a Eurostat 2016b). Kalibová ve své práci uvádí, že k náhlým změnám míry rozvodovosti obecně dochází právě ve chvíli, kdy se mění legislativa této problematiky (Kalibová 2002: 33).

Zdroj: Eurostat 2016, vlastní zpracování 2017

2.3 Rekonstituování rodinných vztahů

Rozvod je v současně době poměrně stejně frekventovaným fenoménem jako vstupy do nových manželství a opětovné zakládání nových rodin. S těmito procesy souvisí i rekonstituování rodinných vztahů. Zaměříme-li se blíže čistě na rekonstruovanou rodinu, zjistíme, že se zpravidla skládá z matky pečující o vlastní dítě, potažmo o vícero dětí, a dále z dalšího dospělého, obvykle jde o otce, který může mít případně také své vlastní děti, o které ale nepečuje, pouze se s nimi stýká. Proto další osobou, která je pro rekonstruovanou rodinu

důležitá, je bývalá žena manžela, případně i její rodiče, také bývalý manžel ženy a také jeho rodiče. Evidentní je, že hlavní problém, na který tu narážíme je, kdo ke komu patří, jinak řečeno koho do oné rekonstruované rodiny počítáme (Matoušek 1993: 71).

Matoušek v tomto ohledu uvádí, že žena, která novou rodinu zakládá a pečuje přitom o vlastní děti z předešlého manželství, jen těžko a výjimečně docílí pocitu, že její nový partner se počítá do její rodiny. Z pozice muže jako manžela buď za svými vlastními dětmi odchází mimo novou rodinu, nebo děti do nového manželství, respektive partnerství přivádí. Obě tyto zmíněné situace se zdají být pro novomanželku velmi složité. V prvním případě se musí žena vyrovnat s nepřítomností muže, v druhém se zase musí adaptovat na přítomnost nevlastních dětí, kdy se jen těžko vyhne srovnávání toho, jak se její manžel chová k dětem vlastním a nevlastním. Podle Matouška ve většině případů ženám vyplyne, že muž vlastní děti preferuje (Matoušek 1993: 71).

Zakládá-li muž novou rodinu, nemusí vždy platit, že je definitivně emočně odpoután od rodiny, v které žil předtím. Vazba mezi ním a bývalou rodinou nemusí být pouze jen skrze děti, ale také může existovat skrze emoční pouto k bývalé ženě. Pokud muž vyhodnotí emoční pouto mezi jeho novou ženou a jejími dětmi jako silné, může tento stav dospět až k žárlivosti muže. V této situaci pak také muž může nabývat dojmu, že děti nové partnerky si po čas nepřítomností otcovské autority zvykli na nedisciplinovanost a smysl pro řád. V této situaci se poté muž projevuje vůči nevlastním dětem v některých případech velmi autoritativně, což vyvolává nevoli u jejich matky (Matoušek 1993: 71).

Možný (2006: 225) v tomto ohledu dodává, že ačkoliv se opakované sňatky a manželství rozpadají častěji než sňatky první, lidé tato opakovaná manželství označují za šťastnější a úspěšnější, než byla jejich první manželství. Spokojenost v novém partnerství, potažmo manželství spojují se sexem a pro vztahy v páru, nicméně jak zmiňuje Matoušek (1993: 71), tak i Možný potvrzuje, že vztahy mezi rodiči a dětmi jsou problematictější (Možný 2006: 225). Oba partneři pak v této situaci pak často hlídají, kdo komu co dává, kdo a kde s kým tráví kolik času, ale také jak jsou distribuovány tresty

či pochvaly, ostražitost u těchto aspektů je mnohem daleko vyšší v rekonstruovaných rodinách než v rodinách, kde vychovávají partneři své vlastní děti. Oba dospělí jedinci však ještě nemusí být zcela vyrovnaní s traumatem, který s sebou rozvod přináší, stejně jako v těchto jedincích mohou doznávat pocity viny, že se rozvedli. Podle všeho řešením na zlepšení vztahů v rekonstruované rodině není ani narození nového dítěte, jehož biologickými rodiči jsou muž a žena, kteří založili novou rekonstruovanou rodinu. V tomto případě s narozením dítěte žena očekává větší podporu ze strany muže, a to muže eskalovat v konflikt mezi mužovou potřebou starat se o nového potomka a péčí o své vlastní děti, pokud si je do nového partnerství přivedl. Rekonstituování rodinných vztahu po rozvodu, lépe řečeno pevnost a síla vazeb nové rekonstruované rodiny stojí a padá na schopnosti umět dojít ke kompromisu, zvládat střety zájmů, s čímž také souvisí schopnost tolerance (Matoušek 1993: 71).

Z výše uvedených tezí vyplývá, že zájem o problematiku rozvodu v souvislosti s proměnou struktury rodiny je v každém případě na místě. Proměna hodnotové orientace, díky níž došlo ke zvýšení vlivu individualismu a autonomie jedinců, rodinu jako společenskou instituci v jisté míře značným způsobem proměnila. Vzrůstající vlna emancipace žen také výrazně ovlivnila instituci rodiny zejména poté role v rodině, kdy již neplatí, že jediným živitelem rodiny je muž, nýbrž také žena, pro niž je v současné době charakteristické, že se snaží mít na pracovním trhu stejné uplatnění jako muž. Z logiky věci poté vyplývá, že daná situace, kdy se ženy chtějí vyrovnat mužům, eskaluje v konflikt, který se právě často odráží v rodinných vztazích. Rozvod se tak stává běžně akceptovatelným způsobem řešením rodinných, respektive manželských problémů, a již dále není společenským tabu. Není tak divu, že hladina míry rozvodovosti se drží již léta kolem padesátiprocentní hranice. V důsledku vysoké rozvodovosti, kdy každé druhé manželství končí rozvodem, dochází k proměnám rodiny, přesněji řečeno díky tomuto procesu vzniká nová široká síť variabilních, těžko definovatelných rodinných vztahů. Struktura rodiny je tak evidentně rozvodem ovlivněna a dochází k její proměně. Do jaké míry a jakým způsobem k této proměně dochází, se snažím dále analyzovat v praktické části

své práce, kde se zabývám zejména rekonstituováním rodinných rámců na základě rozvodu, přesněji proměnou struktury rodiny.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metodologie

V praktické části vycházím celkem ze čtyř polostrukturovaných rozhovorů, které jsou dále doplněny o terénní poznámky. Za vhodného respondenta pro můj výzkum jsem označil jedince, kteří mají zkušenost s rozvodem, přesněji řečeno, kteří se již ve svém životě rozvedli. Hlavním cílem je především kromě obecného porozumění rozvodu a popsaní tohoto procesu jako takového zaměřením se na porozvodové období jedinců, kdy dochází k rekonstituování rodinných vztahů, respektive k proměnám struktury rodiny a k zakládání nových rodin. V souvislosti s tím se také pokusím popsat, jak příslušní aktéři rozumí rodině a jaké způsoby volí pro vymezení rodinných rámců.

3.2 Výzkumná otázka

Hlavní otázkou mého výzkumu mimo jiné je, jakým způsobem se proměňuje struktura rodiny na základě rozvodu. Snažím se dále také popsat proces rozvodu jako takového a okolnosti, které s ním souvisí. Zejména se však zaměřuji na problematiku ovlivnění rodiny rozvodem a jeho dopadu na vytváření nových rekonstruovaných rodin.

3.3 Vzorek

Na počátku tohoto výzkumu jsem si jako vhodný počet respondentů určil celkem osm jedinců. Posléze jsem ale musel tento počet snížit na pět, což bylo způsobeno především tím, že rozhovor na tak citlivé téma někteří respondenti označili jako poměrně osobní a intimní záležitost, o níž nechtějí až tak moc hovořit. Nakonec z pěti plánovaných rozhovorů proběhly úspěšně čtyři, pátý zmíněný se kvůli dlouhodobé nemoci respondenta neuskutečnil. Pro výběr vhodného respondenta bylo především určující, aby měl vlastní zkušenost s rozvodem. Z hlediska kategorie věku musel být respondent plnoletý, tedy

starší osmnácti let, kategorie vzdělání nebyla pro tento výzkum primární, nicméně z hlediska pohlaví jsem se snažil o vyváženost výzkumu, a tak respondenty byli dva muži a dvě ženy.

3.4 Metody sběru dat

Co se týče získávání kontaktů na respondenty, v tomto ohledu jsem využil metodu sněhové koule, tzv. „snowball sampling“. Tato metoda je využívána v kvalitativním výzkumu za účelem získávání nových případů na základě postupné nominace již známých případů (Miovský 2003: 19). V mém případě jsem nejprve kontaktoval svého spolužáka ze základní školy, o němž jsem věděl, že má rozvedené rodiče. Prostřednictvím něj jsem tak získal prvního respondenta, kterým byla jeho matka. Na základě tohoto kontaktu jsem poté získal několik dalších kontaktů, kdy další dva jedinci souhlasili s účastí na výzkumu. Čtvrtého, a tedy posledního respondenta, jsem poté opět získal na základě doporučení od jednoho z již oslovených respondentů.

Pro co nejlepší porozumění problematice rozvodu a aspektům s ním spojeným jsem uznal za vhodné pro sběr dat využít techniku polostrukturovaných rozhovorů. Zvolil jsem tak zejména proto, že jsou z hlediska flexibility pružnější a přizpůsobivější než rozhovory strukturované a zároveň jsou organizovanější a umožňují korigovat směr konverzace lépe než rozhovory nestrukturované. Připravené otázky, které samy o sobě vedou diskuzi jistým směrem, se však přitom v případě potřeby mohou v průběhu diskuze pozměnit, vynechat nebo se mohou přidat otázky nové. Co se týká samotného sestavení rozhovoru, respektive okruhů, kterých se bude rozhovor týkat, vycházel jsem zejména z práce Barbary M. Wildemuthové a Yana Zhanga (2009). Tito autoři se ve své práci mimo jiné zabývají aplikací metod v sociálně vědním výzkumu. Na základě poznatků z práce těchto autorů jsem rozhovor rozložil do celkem pěti velkých okruhů. V úvodní části rozhovoru jsem respondenty seznámil se svojí osobou, dále jsem respondentům popsal a představil svou studii a s tím také spojené cíle výzkumu. Vzhledem k citlivosti tématu mé bakalářské práce jsem považoval za vhodné respondentům nabídnout možnost anonymity, kterou nakonec všichni využili. V případě

jakýchkoliv dotazů či názorů respondentů jsem se snažil tyto připomínky zodpovědět, pakliže respondent neměl žádné další dotazy, požádal jsem o souhlas s nahráváním rozhovoru na diktafon. Jako další část rozhovoru následoval tzv. „warm up“, v němž jsem respondentům kladl rozehřívací otázky například na místo, kde se rozhovor odehrává. Po „zahřívacích“ otázkách jsem přešel ke stěžejní části rozhovoru, která se již týkala dané problematiky výzkumu, tedy manželství, rodiny, rozvodu a dalších aspektů s tím spojených. Tato hlavní část se skládala z celkem sedmi dalších podokruhů. Každý z nich určitým způsobem souvisel se zmíněnou problematikou rozvodu. Konkrétně šlo o téma manželství, rozvodu, situace po rozvodu, rodiny a její reakce na rozvod, současného pohled na manželství, současného pohled na rozvod a kohabítace. Konkrétní otázky rozhovoru se nacházejí v příloze práce. Po hlavní části rozhovoru následovalo tzv. „zchladnutí“, kdy jsem se snažil rozhovor převést do neformální roviny, za účelem jeho lepšího a příjemnějšího ukončení (Wildemuth, Zhang 2009: 222–231).

Rozhovory byly uskutečněny v období listopadu 2016 až ledna 2017. Během rozhovorů s respondenty jsem si také průběžně zapisoval poznámky, které mi dopomohly ke komplexnějšímu zachycení daného případu. Všechny rozhovory jsem následně přepsal do písemné formy, a to zejména kvůli přehlednosti získaných informací. Po opakovaném pročítání těchto prepisů doplněných o poznámky, které mi lépe dokreslovaly situaci, jsem dospěl k závěru, že pro analýzu získaných informací bude nejlepší tematická analýza, kterou Merten definuje jako nejstarší metodu obsahové analýzy spočívající v třídění obsahů (témat) do kategorií. Analýza tak díky tomuto procesu poměrně redukuje informace a je označována za hospodárnou (Merten 2003: 31). Na základě této metody jsem se snažil nalézt ve výpovědích respondentů určité vzorce a témata a zároveň jsem se snažil hledat mezi nimi spojitosti či odlišnosti.

3.5 Respondenti

Informace, které zde o respondentech uvádím, jsou pouze základní, jména, pod kterými ve výzkumu vystupují, si vybrali sami respondenti. První respondentkou mého výzkumu byla pětáctýřicetiletá Lucie, která má dokončené

vyšší odborné vzdělání, pracuje jako vychovatelka v dětském domově, má dvě děti a v současné době žije ve společné domácnosti se svým manželem. Druhým respondentem byl osmatřicetiletý Jiří, který v současnosti pracuje jako kameraman pro veřejnoprávní televizi, má dokončené vyšší odborné vzdělání, nyní žije ve společné domácnosti se svou přítelkyní a má dvě děti z prvního manželství. Dalším respondentem byl sedmačtyřicetiletý Jakub, který má úplné střední odborné vzdělání s maturitou, v současné době pracuje jako vedoucí pracovník v dětském domově, žije se svou přítelkyní ve společné domácnosti a má jedno dítě. Posledním respondentem byla jednatřicetiletá Jitka, která má dokončené úplné střední odborné vzdělání s maturitou, pracuje v oblasti finančního poradenství a má dvě děti. Každý ze zúčastněných respondentů byl již rozveden.

3.6 Analýza dat

Lucie

Respondentka Lucie označila jako hlavní impuls pro uzavření manželského svazku její těhotenství a v následný příchod dítěte na svět. Podle Lucie těhotenství uspíšilo rozhodnutí provdat se za svého tehdejšího partnera. A dále dodává, že se od počátku manželství potýkali s finančními problémy, kdy ani jeden z manželů řádně nepracoval, respektive měnili často zaměstnání a nenacházeli se v takové finanční situaci, aby bylo jejich manželství nějakým způsobem právně upraveno, ať už co se týká předmanželské smlouvy, nebo jinou formou.

„To manželství bylo na základě toho, že jsem čekala dítě, takže jsme tak nějak usoudili, že se vezmeme. V tehdejší době komunismu to bylo normální, že když lidi čekali dítě, tak se prostě vzali. Takže jsme se na základě toho vzali. Sice jsme spolu chodili asi čtyři roky, jo, takže to nebylo z ničeho nic. Ale myslím si, že kdybychom syna nečekali, tak bychom asi ještě počkali.“ (Lucie)

Lucie poté doplnila, že jí manžel byl od samého počátku manželství nevěrný, což prý tušila, respektive věděla a snažila se tyto problémy přehlížet. Nicméně i přesto, že byl manžel Lucii nevěrný, neoznačuje ho za lháře

a oceňovala jeho snahu tyto problémy řešit. Bohužel i přes tuto snahu dospělo manželství k rozvodu, což bylo kromě zmíněných finančních problémů, také zapříčiněno potížemi s bydlením, kdy jednu chvíli neměla rodina dokonce kde bydlet (až později bydleli v podnájmu). Lucie si již během manželství, kdy byla nespokojená s tím, jak probíhá, našla nového partnera, což pro ni bylo posledním impulsem pro ukončení manželství.

„Hlavní impuls pro ten rozvod byl ten, že jsem si našla jiného partnera. Bylo to teda z mé strany. Těžko říct, jestli bychom spolu byli, kdyby k tomu nedošlo. Netroufám si říct. Možná, že kdybychom přečkali takovou tu nejhorší dobu, tak asi jo. Ale jak říkám, velkou roli hrálo, že jsem v té době byla hrozně mladá a prostě jsem si nevěděla s těma problémama rady.“ (Lucie)

Lucie tak dospěla k závěru, že bude nejlepším řešením, když se manželem rozvedou. Ke konci manželství byli s manželem prý spíše už jen „kamarádi“ a došlo k vzájemnému odcizení, kdy už každý měl jiné zájmy a dospěli k tomu, že ukončení manželství pomůže jak jim, tak také dítěti.

„On byl ještě malinkej, ale i tak tu atmosféru a hádky mezi námi vnímal.“ (Lucie)

Lucie prý ještě určitou dobu uvažovala o tom, že neodejde, zejména kvůli synovi, nakonec se však odstěhovala a celá situace se prý uklidnila. Lucie se s manželem rozvedla tři měsíce poté, co se od manžela odstěhovala. Rozvod jako takový proběhl bez problémů a na všech aspektech spojených s rozvodem se prý bez problému domluvili.

„Co se týká majetku, tak v podstatě nebylo co řešit a ohledně dítěte jsme si řekli, že nechceme žádný návštěvný dny ani hodiny, že se vždycky domluvíme na návštěvách. A potom co jsme šli od toho rozvodu, jsme zašli na kafe. No a vzpomínám si, že jsem to teda obřečela další den. Prostě jsem to brala jako selhání a že jsem nedokázala ty problémy překonat.“ (Lucie)

Lucie zmínila, že porozvodové období a situace proběhly v poklidné atmosféře. Bylo to způsobeno především tím, že již na konci manželství

vycházeli spíše jako přátelé a jeden druhému nic nevyčítali. Tento průběh je samozřejmě do určité míry spojen s procesem odcizení, o němž se Lucie zmínila. Po rozvodu tak nedocházelo k žádným naschválům, naopak si oba bývalí partneři vycházeli vstříc a snažili se tak tímto způsobem situaci co nejvíce zpříjemnit jak sobě, tak i synovi. Jak jsem již uvedl, Lucie se ještě před rozvodem odstěhovala k novému partnerovi, bývalý manžel poté zůstal bydlet v podnájmu a až po letech si našel nové bydlení. Co se týče péče o syna, Lucie se svým bývalým manželem domlouvala na návštěvách, kdy většinu času trávil sice u Lucie, nicméně vždy, když měl exmanžel zájem vidět nebo strávit čas se svým synem, mu tak bylo umožněno. Stejně tak probíhaly návštěvy rodičů exmanžela.

„No my jsme byli schopný prostě spolu normálně komunikovat, chodili jsme i na společný akce. Jako prostě jsme byli normálně přátelé a jsme přátelé doteďka, takže já jsem to nějak nevnímala, že by se tam něco extra proměnilo a to samý teda s rodinou. Já jsem tehdy normálně jela za nima na Moravu, odkud bývalý manžel pochází a ta rodina se ke mně chovala prostě úplně normálně.“ (Lucie)

Pro rekonstituování rodinných vztahů a vnímání své rodiny neměl rozvod na Lucii až tak velký vliv díky poklidnému konci manželství, kdy si nic nevyčítali. Rozvod proběhl v poklidné atmosféře, což mělo vliv na to, jak Lucie svou rodinu vnímala.

„Možná to zní jako ideální případ, ale my jsme se prostě rozešli naprosto úplně v pohodě. Doteďka máme společný přátele, občas přijede za námi na návštěvu. Já se znám s jeho současnou partnerkou, vycházím s ní v pohodě. Takže tam jako by nebylo fakt nic zlého.“ (Lucie)

Rozvod sám o sobě a to, jak Lucie vnímala a v současné době vnímá svou rodinu, do jisté míry určitým způsobem ovlivnil její rodinný rámec a to, koho do rodiny zahrnuje. Zmínila, že nikoho z manželovy části rodiny nezavrhl a stejně jako prý nikdo z těchto členů rodiny nezavrhl ji. Největší změnou, kterou výrazněji pocítila, byla ta, že syn měl najednou dva otce. Ohledně rodičů

a sourozenců bývalého manžela doplnila, že doteď udržují dobré vztahy a jednou za čas se dokonce vidí, nebo si zavolají. Stále jsou si prý také v případě potřeby schopni pomoci. Zmíněné vztahy s rodinou bývalého manžela označila Lucie za přátelské, stejně jako tento okruh nazývá „blízkými přáteli“ své rodiny, kdy její jádro zakládá na svých synech a na současném partnerovi. Své rodiče a sourozence pak označuje jako širší rodinu.

„To, že jsme my prostě nebyli schopni spolu žít, přece nemůže ovlivnit ostatní. Babička má přece pořád nárok na to vidět svoje vnouče a vnouče má nárok na to vidět babičku. Lidé se můžou rozejít, lidé se mohou rozvést, ale vždycky by si nějakým způsobem měli zachovat svoji lidskou tvář a neházet špínu jeden na druhého, což se v mém případě podařilo.“ (Lucie)

Jiří

Jiří je ze všech respondentů rozvedený nejkratší dobu (rozvod vešel v platnost 19. prosince 2016). Co se týká jeho vstupu do manželství, oženil se s již jednou provdanou partnerkou. Vstup do toho svazku byl především zapříčiněn emocemi, kdy oba pociťovali na začátku vztahu vzájemnou lásku. Zároveň však dodal, že spolu žili rok, než se rozhodli vstoupit do manželství. Exmanželka Jiřího měla již z prvního manželství jedno dítě, to však Jiří nepovažoval za překážku, spíše naopak si k dítěti vybudoval během manželství silné pouto a považoval dítě za vlastní. Tento vztah se podle něj nezměnil ani s příchodem vlastního syna, kdy po roce manželství přišel na svět.

„Vztah byl mezi náma dobrej, brali jsme se z lásky, nebylo to kvůli dítěti nebo tak. To byl ten hlavní impuls, proč jsme se chtěli vzít. Prostě jsme se milovali.“ (Jiří)

Problémy se během manželství začaly objevovat ve chvíli, kdy byl Jiří často pryč od rodiny. Bylo to způsobeno především jeho zaměstnáním. Vzhledem k tomu, že pracuje jako kameraman, byl neustále na akcích, událostech a díky tomu s rodinou ztrácel styk. Manželka začala postupně Jiřímu tuto nepřítomnost vyčítat, až ho začala podezírat z nevěry. Neustále vyčítání těchto problémů vedlo k hádkám a konfliktům mezi manžely.

„Tam byl takovej ten pocit, že jak jsem furt v práci, tak prej někoho mám. Takovýhlety cykly se pořád opakovaly. Představa velkejch peněz se samozřejmě líbila ale s tím, že bejt doma. Což samozřejmě bohužel tak většinou nefunguje, no.“ (Jiří)

Jiří nebyl s danou situací spokojen, a tak se rozhodl od své exmanželky odstěhovat. Poté, co se odstěhoval, si ještě během manželství Jiří našel novou partnerku, což byl kromě odstěhování hlavní impuls pro rozvod. Zmiňuje, že tlak na rozvod byl především z jeho strany a kvůli nové partnerce, aby neměla pocit, že vztah s ní nebere vážně.

„No hlavně to bylo víceméně o tom, že spolu přes tři roky nežijeme a taky kvůli mojí nový partnerce. Petra (exmanželka) má už taky někoho jinýho, ale ten tlak byl asi především ode mě.“(Jiří)

Samotný rozvod Jiří popsal jako zdlouhavý proces, kdy téměř rok exmanželům trvalo, než se domluvili na majetku, respektive majetkovém vyrovnání, a dětech. Poté, co se na těchto záležitostech domluvili, využili služeb advokáta a po půl roce byli rozvedeni.

„Dlouho prostě trvalo, než jsme domluvili na nějakých podmínkách. Potom samotnej rozvod byl otázkou půlroku.“ (Jiří)

Porozvodovou situaci popisuje Jiří jako pozitivní. Podle něj i díky tomu, že se dokázalo domluvit na všech okolnostech spojených s rozvodem, mají v současné době paradoxně nejlepší vztah, jaký kdy měli. Exmanželka Jiřího zejména ocenila, že nezavrhl nevlastního syna, s kterým do jejich manželství vstupovala. Ohledně bydlení se společně domluvili na tom, že společný byt, na který si vzali manželé hypotéku, kterou ještě v současné době splácí, bude využívat exmanželka. Jiří se následně odstěhoval do Prahy k nové partnerce. Co se týká péče o děti, exmanželé odmítli jakoukoliv formu střídavé péče či návštěvní dny. Děti jsou v současné době většinu času u své matky, nicméně kdykoliv s nimi chce Jiří strávit čas, není problém se se svou bývalou manželkou domluvit.

„Na všem se teď v pohodě a v klidu domluvíme, nehádáme se, nic si nevyčítáme, co se ohledně kluků týká. Já prostě tím, že mám blbou práci, prostě zavolám, řeknu Petře, že teď chci kluky a mám je kdykoliv, kdy je chci. A prostě na oplátku je to jako, že se Petra stará.“ (Jiří)

K problematice rekonstituování rodinných vztahů po rozvodu Jiří zmínil, že se podle něj de facto nic výrazněji nezměnilo. Děti kromě toho, že tráví většinu času se svou matkou, stále stejně frekventovaně navštěvují své prarodiče jak ze strany Jiřího, tak i ze strany jeho exmanželky. Novou partnerku Jiřího považují děti spíše za kamarádku, nicméně její rodiče pak více vnímají jako prarodiče. To stejné podle Jiřího platí i o novém partnerovi Petry, kdy ho děti mají za kamaráda, jeho rodiče poté považují také za vlastní prarodiče. O sourozencích své exmanželky uvádí, že je v současné době považuje za dobré přátele, do své rodiny je však nepočítá. Jako svou blízkou rodinu uvádí svého vlastního syna Honzu, ale také nevlastního syna Petra, kterého měla exmanželka již z prvního manželství, dále svou novou partnerku, její rodiče a sourozence, ale také své rodiče a své sourozence. Členy rodiny ze strany exmanželky v současné době vnímá spíše jako blízké okolí své vlastní rodiny, nicméně dodává, že nemá problém kdykoliv jim s čímkoliv pomoci a tento vztah je podle něj oboustranný.

„Já si myslím, že se ty vztahy nějak po tom rozvodu extra nenarušily. Petra má ještě tři další sourozence, s dvouma se normálně pravidelně stýkám. Její brácha nás občas poprosí, jestli bychom nevzali třeba jeho dceru lyžovat. Nemám s tím žádný problém. Stejně tak Petra teď vychází naprosto v klidu s mýma rodičema i s mýma sourozencema, když se třeba potkají nebo tak. Není tam prostě nic takového, jako že by si třeba dělali naschvály nebo tak. Petra především ocenila, že jsem neodstříhnul Péťu, kterýho měla z prvního manželství. Já ho mám jako vlastního a stavím ho na stejnou úroveň jako Honzu, kterej je můj vlastní.“ (Jiří)

Jitka

Respondentka Jitka vstoupila do manželství z čistě praktických důvodů. Jako hlavní uvádí ten, že v době, kdy do něj vstupovala, již měla se svým partnerem osmnáctiměsíčního syna, který měl jméno po svém otci. Jitka tak chtěla především docílit toho, aby byli skutečnou rodinou a nosili všichni stejné příjmení po manželovi.

„Ono potom, když je ten prcek a chodí se s nim doktorce a do školky, je to takový, že já se jmenuju jinak a říkají mi vlastně jménem toho dítěte, teda jeho příjmením, a já se tak nejmenuju, tak je to trapný. Aspoň mně to tak přišlo a cítila jsem se od nich odstrčená, tak jsem se chtěla za partnera provdat.“
(Jitka)

Samotné manželství podle Jitky probíhalo od začátku od „deseti k pěti“. Uvědomovala si, že vztah, potažmo manželství neprobíhá ideálně. Nicméně i přestože si tento neideální stav uvědomovala, snažila se s tím smířit, kdy se především ohlížela na jiné vztahy, v nichž byly také problémy, tím se snažila docílit, že je to v podstatě normální. Postupem času si však začala Jitka uvědomovat, že pohled obou partnerů na vztah a manželství je značně odlišný. S touto situací se snažila vyrovnat tak, že se s manželem rozhodli pro početí dalšího dítěte.

„Já jsem myslela, že se to stmelí. Jsem hrozně ráda, že mám díky tomuhle nápadu Eliáška. Nicméně potom to šlo ještě víc do háje.“ (Jitka)

Vztah a manželství celkově Jitka popisovala jako „polovičatý“, kdy s narozením druhého syna se situace ještě zhoršila. Jitka svému manželovi vytýkala zejména to, že po práci pouze odpočívá a nevěnuje se jí ani dětem a když už prý měl manžel chvíli volno, trávil tento volný čas raději se svými přáteli.

„Já jsem pořád něco čekala a ono prostě nic, no. Manžel mě určitě měl rád, ale byl to prostě jinej typ člověk než já, nebyl tak energickej ani emočně

založenej. Takže on to jako by nedával tak najevo a vedle nás si vlastně jenom tak žil.“ (Jitka)

Neustálá partnerova pasivita Jitku vyčerpávala. Všechny záležitosti ohledně rodiny (například společné rodinné akce, jako jsou výlety atd.) zařizovala Jitka sama. Problémy a její nahlížení na vztah se snažila řešit s manželem, který zmíněné výtky sice přijal, ale situace se zlepšila pouze na krátkou chvíli. Jitka následně chtěla využít rad odborníků, měla v úmyslu se obrátit s těmito problémy na manželskou poradnu. Tento návrh se ale nesesetkal s úspěchem ze strany manžela, kdy se domníval, že manželé nic takového nepotřebují.

„No prostě jsem mu navrhovala manželskou poradnu, že bychom si někam došli a on mi na to řekl, že není nějaký blázen, aby se šel někam takhle léčit. Prostě všechno špatně pochopený.“ (Jitka)

Jitka s tímto přístupem manžela nebyla spokojená, a tak se plánovala odstěhovat. Dle ní ji toto rozhodnutí trvalo poměrně dlouhou dobu. Nakonec se prý ale konečně odhodlala především díky tomu, že si našla nového přítele, který jí, jak sama řekla, ukázal, že všichni muži nejsou stejní. Největším impulsem pro rozvod byl nový partner a následné odstěhování se od manžela,.

„No a to byl prostě ten impuls, hlavně nový partner a odstěhování. Něco jakože to prostě nemá smysl, jdu pryč, ale hledala jsem prostě dlouho tu odvahu jako jít a udělat to.“ (Jitka)

Rozvod Jitka viděla jako poměrně rychlý proces, kdy nejdéle trvalo domluvení se na rozdělení majetku a péči o děti. Nicméně nakonec se oba manželé na zmíněných aspektech domluvili a rozvod se uskutečnil.

„Trvalo to asi dva měsíce a pak bylo, jak se říká, hotovo.“ (Jitka)

O porozvodové situaci Jitka řekla, že proběhla bez nějakých větších problémů. Podle ní to bylo zapříčiněno především tím, že se na všech aspektech spojených s rozvodem i přes určité problémy nakonec dohodli

a domluvili. Jitka společně s manželem během manželství zakoupila byt, který po rozvodu prodali a každý se odstěhoval do svého vlastního pronajatého bytu. Bývalí manželé se poté dohodli, že chtějí, aby děti měly stále stejnou školku a školku, a tak exmanželé bydlí stále v blízkosti. Jitka se domluvila se svým exmanželem na střídavé péči, kdy otec tráví s dětmi každý druhý víkend, děti si poté Jitka s bývalým manželem předává ve školce a ve škole.

„Ohledně té střídavé péče jsem spokojená, funguje to a řekla bych, že exmanžel je taky spokojený.“ (Jitka)

V problematice proměny vztahů a vnímání rodiny po rozvodu Jitka zmínila, že rozvod jako takový silně ovlivnil, koho za rodinu považuje. Členy rodiny bývalého manžela stále ráda vídá, má je ráda, se sourozenci se prý stále pravidelně stýká. Rodiče exmanžela pocházejí ze stejného města jako Jitka a když se s nimi potká, komunikují spolu bez problému. Jitka dále doplnila, že jí stále záleží na tom, jak se mají, jestli jsou zdraví. I přestože Jitka k těmto členům rodiny bývalého manžela chová určitá emoční pouta, za rodinu je prý již nepovažuje. Za svou rodinu a jediné právoplatné členy své rodiny považuje Jitka své dva syny, nikoho jiného jako rodinu nevnímá.

„Už na exmanželovo příbuzný tak jako nemyslím jako na vlastní rodinu, ráda je potkám, popovídám si s nima, to jo. Každopádně taková ta rodinná vazba už se pouští.“ (Jitka)

Jakub

Jakub se rozhodl vstoupit do manželství se svou tehdejší partnerkou především kvůli dítěti. Svou bývalou manželku Jakub poznal během doby, kdy vykonával základní vojenskou službu, přičemž již během výkonu této služby otěhotněla. Poté, co Jakub službu dokončil, se rozhodl, že si svou tehdejší partnerku vezme za ženu. Vztah jako takový podle Jakuba probíhal v pořádku, kdy oba partneři pociťovali vzájemnou lásku a náklonnost. Změna, respektive zásah do vztahu přišel ve chvíli, kdy se narodilo dítě. Jakub pocítil, že je potřeba se o svou rodinu řádně starat, a tak hledal takovou práci, aby byla

rodina co nejlépe finančně zabezpečena. Tento moment popsal Jakub jako klíčový pro rozvod, který poté nastal, jelikož se Jakub během manželství věnoval především turnusovým pracím. Kvůli tomu Jakub postupně začal ztrácet s rodinou kontakt.

„No já jsem byl třeba deset dní pryč a pak tři, čtyři doma. Během měsíce jsem tak byl doma třeba maximálně deset dní. No a pak jsem si třeba zvykl na to, že jsem zase doma, jenže jsem musel zase odjet a byl jsem zase mimo. Jenže potřebovali jsme peníze, takže to bylo limitovaný tady tím.“ (Jakub)

Jakub zmínil, že od manželství očekával hlavně fungující rodinu, kdy doplnil, že si tehdejší partnerku bral za svou ženu v době, kdy vládl v Československu komunistický režim. V tehdejší době bylo podle Jakuba založení rodiny důležité stejně tak jako vstup do manželství. Dále zmínil, že jednou z hlavních myšlenek tehdejší doby byla „rodina základ státu“, a tak byli partneři do jisté míry ovlivněni i touto ideou.

„Jsem byl ještě ovlivněnej komunismem, byly zvýhodněný družstevní byty atd. Možná v tom náhledu teď bych se ani neženil.“ (Jakub)

Jakub uvedl, že manželství probíhalo víceméně bez problémů až do chvíle, kdy syn dovršil věku tří let. Poté syn začal docházet do mateřské školky a s tím také bývalá manželka Jakuba nastoupila do zaměstnání. Ve spojení s tehdejší Jakubovou přítomností na turnusových pracích došlo k vzájemnému odcizení manželů. Manželka Jakobovi mimo jiné často vyčítala, že ve chvílích, kdy může trávit čas s rodinou, navštěvuje svého otce a jeho kolegu, kteří společně vlastnili firmu, pro niž právě Jakub pracoval.

„No takže jí vadilo, že když jsem doma, tak ještě chodím ven. A pak se to právě tímhle postupně zhoršovalo.“ (Jakub)

Situace vyvrcholila ve chvíli, kdy Jakub začal pracovat na montážích v Německu. V tomto období Jakub trávil dva až tři týdny bez rodiny, s čímž byla manželka nespokojená. Výčitky ze strany manželky Jakub přijímal, nicméně dle svého názoru neměl na výběr, pakliže chtěl rodinu zajistit. Manželka Jakuba se

snažila s touto situací smířit, nicméně již během manželství navázala nový vztah s jiným partnerem.

„No a pak jsem se dozvěděl, že nějaký strejda chodí pro mého kluka do školky atd. Takže jsme to pak nějak řešili, že ona teda měla jiný vztah. S tím, že jsme to vyřešili docela dobře podle mě, prostě kamarádsky.“ (Jakub)

S navázáním nového vztahu ze strany manželky se Jakub vyrovnal, jelikož si ještě v době manželství také našel novou partnerku. Jakub zmínil, že pro něj nebyl problém, když u nich doma manželčin nový partner občas přespal. Doplnil, že s tím, jak se manželkou vzájemně odcizili, ani jeden na druhého nežárlili. Jediné, co v té době podle Jakuba manželství udržovalo, byl syn. Jakub si však po určité době společně s manželkou uvědomil, že pokud má každý jiného partnera, není důvod manželství nadále udržovat.

„Prostě jsme pak spolu žili, ale vlastně jako kamarádskej vztah. My jsme spolu pak vlastně ani už nespali a požil nás jenom syn. Na dovolenou jsme vlastně už ani nějak nechtěli, a pak, když ona chtěla žít s někým jiným a já taky, jsme si řekli, že nejideálnější bude rozvod.“ (Jakub)

Problémy, které v manželství nastaly a následné řešení problémů pomocí rozvodu, manželé nediskutovali se zbytkem rodiny. Jakub uvedl, že termín rozvodu, konkrétně rozvodové stání, kterým museli projít, proběhlo v den, kdy manžele navštívila Jakubova tchýně. Vzhledem k tomu, že o žádných problémech nic netušila, ji rozvod velice šokoval, Jakub doplnil, že tuto situaci prožívala velice emotivně. I přes tuto okolnost došli manželé k rozvodu, který vešel v platnost. Rozvod proběhl podle Jakuba bez komplikací, což bylo způsobeno prý především tím, že se svou bývalou manželkou ke konci manželství měli přátelský vztah a na všech okolnostech spojených s rozvodem se dohodli předem bez potíží.

„Po rozvodovém stání jsme zašli na pivo pokecat spolu. A šli jsme zase domu s tím, že se pak už jenom řešilo, jestli ona zůstane ve Varech s tím svým

přítelem. Ona tam nakonec zůstala v mém bytě, ale nakonec do roka a půl se vrátila zpátky do Klatov, kde bydlela předtím.“ (Jakub)

K rekonstituování rodinných vztahů Jakub zmínil, že se po rozvodu snažil udržet s bývalou manželkou a její rodinou přátelský vztah zejména kvůli synovi. Dále uvedl, že výraznější změnu ohledně vztahů s ostatními členy rodiny nepocítil, pouze ze strany syna, kterému v době rozvodu bylo sedm let. Syn prý pociťoval často smutek, což bylo způsobeno odstěhováním Jakuba po rozvodu. Nicméně Jakub se svým synem trávil především víkendy, stejně tak často syn vídal Jakubovy rodiče. Podle něj se tato četnost návštěv výrazně nezměnila. Co se týká vztahů s ostatními členy rodiny bývalé manželky, Jakub s nimi do současné doby udržuje kontakt. Uvedl, že se stýká s jejími sourozenci a vždy rád s nimi stráví určitý čas.

„Ty kontakty s níma zůstaly, jako že se bavíme normálně. Není tam nic, jakože hádky nebo nějaký problém. Když jsem byl třeba teď nedávno v Klatovech, tak jsme se setkali i s její mladší ségrou v pizzerce a mluvili jsme spolu v pohodě.“ (Jakub)

Ohledně problematiky současného utváření své rodiny Jakub uvedl, že je pro něj nejdůležitější syn. Tedy svou rodinu staví zejména kolem svého syna, členy rodiny bývalé manželky včetně ní považuje za vzdálené příbuzné, ne však již za svou nejbližší rodinu. Jakub dále uvedl, že za významného člena své rodiny považuje svou matku, s níž je neustále v pravidelném kontaktu, a také svou novou partnerku. Nicméně i přestože členy rodiny bývalé manželky za svou vlastní rodinu již nepovažuje, rád jí a její rodině kdykoliv pomáhá a snaží se vyjít jim vstříc, stejně tak prý vychází vstříc Jakubovi exmanželčina rodina.

„Já si myslím, že to bylo hlavně způsobené tím, že to šlo jakoby povolna. Nejelo to teda jako by v těch emocích, ale bylo to z toho rozhodnutí, jak ta situace prostě došla dál.“ (Jakub)

Z uvedených případů je patrné, že všechny rozvody jsou ryze individuální záležitostí. Přesto však lze určit podobnosti a odlišnosti mezi jednotlivými případy. Ve třech případech se partneři rozhodli pro uzavření manželství zejména kvůli dítěti, pouze v jedné situaci se partneři rozhodli na základě pocitu lásky. Nicméně kromě dětí a emočních pout v jednom z případů také partneři pociťovali tlak ze strany veřejnosti pro rozhodnutí vejít do manželství. V tomto případě respondent uvedl, že komunistický režim jako takový stál na myšlence „rodina základ státu“, kdy byly rodiny v tomto období zvýhodňovány. Respondent uvedl, že pociťoval ze svého okolí tlak na to, aby si svou partnerku vzal za ženu. V současné době a společnosti však podle respondenta nejsou rodiny a mladé páry tolik podporované státem, a tak by se prý možná v současnosti rozhodl jinak a se vstupem do manželství by ještě počkal.

Průběhy manželství jsou si ve zmíněných případech také do určité míry podobné. Je zřejmé, že s narozením potomka přichází do rodiny nové starosti. To se stalo klíčovým faktorem pro další průběh všech zmíněných případů. Ve dvou z nich respondenti uvedli, že z důvodu zabezpečení rodiny, museli věnovat většinu svého času práci tak, aby byla rodina co nejlépe finančně zabezpečena. V obou případech poté však došlo k procesu odcizení, kdy respondenti nebyli schopni z pracovních důvodů trávit tolik času se svou rodinou, což se nesetkalo ani v jednom případě s pochopením ze strany partnerek. Ačkoliv se partneři snažili situaci řešit, docházelo ke konfliktům v podobě hádek a výčitek, kdy si nakonec v obou případech respondenti našli nové partnerky, a došlo tak k úplnému vzájemnému odcizení manželů, na základě odcizení se poté rozhodli pro rozvod. V jedné situaci respondentka uvedla, že manželství bylo silně ovlivněno odlišnými charaktery partnerů, kdy dle jejího názoru měli oba manželé odlišný názor jak na vztah, tak na život, což se snažila řešit diskuzemi nad těmito problémy, následně početím dalšího potomka. Situace se však s narozením dalšího potomka pouze zhoršila a následný návrh na navštívení manželské poradny se nesešel s úspěchem. Respondentka se rozhodla manželství ukončit poté, co se odstěhovala a poté, co si našla partnera nového. Jeden z případů byl dle respondentky velice ovlivněn jejím nízkým věkem, kdy se vdávala ve věku devatenácti let.

Respondentka uvedla, že ačkoliv měla od manželství velká očekávání, nenaplnila se. Její manželství bylo od počátku provázeno nevěrou ze strany manžela, s čímž se snažila vyrovnat, nakonec však bez úspěchu, našla si ale nového partnera během manželství, což bylo hlavním impulsem pro rozvod.

Samotné rozvody, respektive jejich průběh je silně ovlivněn konečnou fází manželství. Ve všech zmíněných případech docházelo ke konfliktům mezi partnery, kdy ve dvou případech byl jedincům vyčítán čas trávený mimo rodinu, v dalším nevěra a v posledním případě docházelo k hádkám zejména kvůli odlišným názorům na vztah mezi manželi. Zmíněné konflikty eskalovaly postupem času ve stále častější nepokoje, kdy jedinci tuto nespokojenost vyřešili nalezením nového partnera a následným odstěhováním. Tento průběh byl ve všech čtyřech zmíněných případech do jisté míry totožný. S nalezením nových partnerů a nového bydlení došlo k odcizení manželů, kdy nepociťovali potřebu se k sobě vrátit. Vzhledem k tomu, že v uvedených případech si manželé našli nové partnery/partnerky, stali se z manželů spíše přátelé. Právě tento proces je klíčový pro průběh rozvodu, kdy si manželé našli své nové partnery, a tak se vydal každý svou cestou. Kromě jednoho případu, byl rozvod poměrně rychlým procesem, nejdéle manželům trvalo zejména se domluvit na situaci ohledně dětí a majetku. V jednom případě tyto dohady probíhaly v délce jednoho roku, následný rozvod poté byl záležitostí půlroku od první návštěvy advokáta. Vzhledem k těmto okolnostem, kdy manželé navázali nová partnerství a byli schopni se domluvit víceméně bez komplikací na všech aspektech spojených s rozvodem, ovlivnil tak tento průběh následné rekonstituování rodinných vztahů, respektive utváření nových rodin. Důležitým faktorem pro všechny zmíněné případy byly děti, které byly součástí všech zmíněných manželství a také ve všech z nich nakonec zůstaly jako jediným důležitým pojítkem manželství, která nakonec dospěla k rozvodům.

Pro rekonstituování rodinných vztahů po rozvodu je tak důležitý průběh manželství a zejména poté jeho konečná fáze a rozvod. V uvedených případech došlo postupem času k odcizení partnerů, kteří si následně nic nevyčítali, respektive si našli nové partnery a snažili se žít svůj vlastní život nezávisle na svém manželovi či manželce. Tento průběh poté měl silný vliv

na to, že manželé měli mezi sebou pouze a jen přátelský vztah, který byl zásadní pro následné rekonstituování rodinných vztahů. Samotný rozvod poté byl už jen pouhým vyústěním dané situace, kdy ve třech z uvedených případů manželé již během manželství spolu nežili. V jednom případě poté došlo k odstěhování až po rozvodu. Vztahy se tak de facto rekonstruovaly ještě před samotným rozvodem, kdy ačkoliv manželé měli nová partnerství, chtěli udržet kontakt se svým manželem či manželkou. Tento průběh byl do jisté míry ovlivněn dětmi, kdy rodiče nechtěli dopustit, aby ztratili kontakt s jedním z rodičů.

Rodinné vztahy jako takové po rozvodu došly k určitým změnám, a to zejména v ohledu, koho za svou rodinu respondenti považují. V jednom případě respondentka zmínila, že za svou rodinu považuje pouze své děti, v dalším respondent zmínil, že jeho rodinou jsou jeho synové, nová přítelkyně a jako širší rodinu označil své děti, sourozence a rodiče, další respondent za svou rodinu považuje svého syna a svou matku, v posledním případě poté respondentka označila za svou rodinu svého syna a nového manžela.

Co se týká situace ve vztahu k rodině bývalých manželek a manželů, v žádném z případů nedošlo k zavržení některého z členů. Respondenti udržují kontakt se svým bývalým partnerem, ve dvou případech je tak zapříčiněno zejména kvůli dětem, které ještě navštěvují mateřskou školkou nebo školu. V dalších dvou případech jsou děti sice již plnoleté, nicméně i přesto je vazba na bázi přátelství mezi bývalými partnery stále přítomná. Podstatné je, že žádný z respondentů neoznačil rodinu bývalého partnera (včetně něj) za svou rodinu, respondenti vnímali ve dvou případech tyto jedince za „blízké přátele rodiny“, spíše však za „přátele“, se kterými se snaží udržet přátelské vztahy. Frekvence vzájemných návštěv a vídání se s rodinou bývalého partnera byla také rozvodem výrazně ovlivněna. Ve dvou případech, kdy jsou děti ještě neplnoleté a dochází do školky a do školy, je tato frekvence častější, v dalších dvou případech četnost návštěv partnerů není tak častá, avšak stále jsou partneři i se svými rodinami v kontaktu.

4 ZÁVĚR

Cílem této práce bylo na základě pořízených rozhovorů s respondenty analyzovat a dále přiblížit rozvod jako takový a s tím zejména spojenou porozvodovou situaci, v níž dochází k rekonstituování rodinných vztahů a utváření nových rodin. Zaměřil jsem se na tento problém z toho důvodu, že v českém kontextu se touto problematikou studie výrazněji nezabývají. Možný (2006:226) poté v tomto ohledu zmiňuje, že rozvod a jeho následky budou v nejbližších době mít ve výzkumné agendě sociologie rodiny minimálně stejně významnou roli, jako tomu bylo v osmdesátých, potažmo devadesátých letech.

Analýza rozhovorů mimo jiné potvrdila znaky, které jsou spojené se vstupem do manželství v době komunistického Československa. Kučera (1994) v tomto případě říká, že proces sňatku urychlil nízký věk novomanželek a jejich těhotenství. Tento znak se potvrdil ve dvou případech, kdy manželé vstupovali do manželství v době komunistického režimu právě za těchto okolností.

Do jisté míry poté byly potvrzeny i zmíněné koreláty a prediktory, o kterých ve své práci diskutuje Možný (2006: 220–223). V jednom případě byl potvrzen jako prediktor rozvodu nízký vstup novomanželky do manželského svazku, kdy se jedna respondentka vdávala jako devatenáctiletá a dva roky poté dospělo její manželství k rozvodu. V případech, se kterými jsem měl možnost pracovat a ve kterých byla respondentkou žena, byly respondentky vždy během rozvodu zaměstnané, a tak lze potvrdit i souvislost mezi zaměstnáním žen a rozvodem.

Stěžejním zjištěním analyzovaných čtyř případů, kdy ve dvou případech byli respondenty muži a ve zbylých dvou ženy, je, že rozvod do jisté míry v každém ve zmíněných případech ovlivnil vnímání rodinného rámce daných jedinců. Důležitým zjištěním je, že samotný rozvod je silně ovlivněn mimo jiné konečnou fází manželství. Ve zmíněných případech, došlo mezi partnery na základě konfliktů k postupnému odcizení partnerů. Zejména poté tento proces odcizení ovlivnil v daných situacích konečný průběh manželství a následný rozvod, kdy v každém z případů si manželé našli nové partnery.

Ve třech případech poté byl tento proces posílen odstěhováním jednoho z manželů. Odstěhování poté v těchto situacích představovalo jeden z hlavních

impulsů pro ukončení manželství rozvodem. Ve dvou ze tří analyzovaných situací, kdy se jeden z manželů odstěhoval, byl samotný rozvod poměrně rychlým procesem, kdy se manželé byli schopni domluvit na všech aspektech, které s ním souvisí. V tomto ohledu je poté důležité zmínit, že manželé kladli důraz zejména na majetek a děti. Kromě jednoho případu byla porozvodová situace ohledně dětí vyřešena vzájemnou domluvou, tedy partneři si sami určili, kdy a který z nich bude mít děti v péči. V jednom případě respondentka zmínila, že se s manželem dohodli na střídavé péči, se kterou jsou spokojeni. Pro rekonstituování rodinných vztahů a následné utváření nových rodin byl právě tento průběh zásadní záležitostí, kdy v žádném z nich nedošlo k zavržení žádného člena rodiny. Utváření své „nové“ rodiny po rozvodu je ryze individuální záležitostí, kdy opět pro všechny případy byl důležitý přítomný faktor dětí. Právě děti jsou v každém případě, který jsem analyzoval, zmiňované jako první ve výčtu rodinných příslušníků „nových“ rodin. V jednom případě respondentka zmínila, že nikoho jiného kromě svých dvou dětí za rodinu nepovažuje. Nového partnera jako člena své rodiny považovali tři respondenti, z nichž jeden považuje za svou rodinu i partnerovy rodiče a sourozence. Ohledně členů rodiny ze strany exmanžela/exmanželky žádný z respondentů neoznačil žádného člena dané rodiny za člena své rodiny. Nicméně důležité je zmínit, že ve dvou situacích, kdy děti ještě nedosáhly plnoletosti, je snaha pro udržení kontaktu s rodinou bývalého partnera poměrně vyšší. Rodinný rámec jedinců však udržováním těchto kontaktů není ovlivněn. Ve dvou případech respondenti označili tyto jedince za blízké přátelé rodiny, jinak řečeno za jejich blízké okolí, se kterým se snaží udržovat přátelské vztahy, zejména poté v situaci, kdy jsou děti ještě neplnoleté.

Je tedy zřejmé, že rodinný rámec, respektive rekonstituování rodinných vztahů je rozvodem ovlivněno. Míra tohoto vlivu je, jak již bylo zmíněno, poměrně individuální. Avšak lze mezi danými případy nalézt podobnosti. Důležitým faktorem, který ovlivňuje situaci po rozvodu, jsou ve všech analyzovaných případech děti. Právě ty jsou oním pomyslným poutem, díky němuž se snažili manželé vyjít vzájemné vstříc zejména v ohledu péče, kdy v každém případě děti tráví se svými rodiči určitý čas i přesto, že se rodiče

rozvedli. Ve třech případech respondenti vyřešili tuto situaci vzájemnou dohodou na návštěvách, v jednom byla při rozvodovém stání stanovena střídavá péče. Právě v tomto případě, kdy děti docházejí do mateřské školky a základní školy, se snažili exmanželé vyjít jim nejvíce vstříc tak, že po rozvodu zůstali bydlet ve vzájemné blízkosti, a to i z toho důvodu, aby děti nemusely školku a školu měnit.

Nakonec je také patrné, že individualizace, autonomie a emancipace žen jakožto hodnoty, které reprezentují proměnu společnosti od 20. století mají na rodinu a rozvodovost zřejmý vliv. Především díky zmíněné emancipaci žen, již není situace, kdy se žena chce rozvést, něčím ojedinělým. Spíše se tato situace stává běžnou, především díky lepšímu postavení žen na trhu práce, kdy jsou ženy schopny se o rodinu postarat i samy a stávají se z nich tzv. matky „samoživitelky“. Ve dvou ze čtyř situací, které jsem analyzoval, byla právě žena iniciátorem úspěšnému rozvodu. V obou případech byly ženy během rozvodu zaměstnány, z čehož lze soudit, že ekonomické podmínky a jejich zabezpečení, jsou faktory, které na rozhodnutí pro rozvod mají vliv.

Vzhledem ke zjištěním, která vyplynula z jednotlivých případů, lze tvrdit, že rozvod přináší do problematiky rodiny, lépe řečeno rodinných vztahů jistou dimenzi, kvůli které se stávají vztahové sítě mezi jednotlivými členy rodiny dosti variabilní záležitostí. V každém z mnou analyzovaných případů došlo k ukončení manželství rozvodem a následně tento proces ovlivnil proměnu struktury rodiny daných jedinců. Nicméně ačkoliv jsou změny patrné, nelze usuzovat a generalizovat tato tvrzení, vzhledem k úzkému vzorku respondentů, se kterými jsem pracoval.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BECK, Ulrich. *Riziková společnost: na cestě k jiné moderně*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. Post (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-32-6.

BOURDIEU, Pierre. On the Family as a Realized Category. *Theory, Culture & Society* [online]. 1996, **13**(3), 19-26 [cit. 2017-04-21]. DOI: 10.1177/026327696013003002. ISSN 0263-2764. Dostupné z: <http://journals.sagepub.com/doi/10.1177/026327696013003002>

BROUDE, Gwen J. *Marriage, family, and relationships: a cross-cultural encyclopedia*. Santa Barbara, Calif.: ABC-CLIO, c1994. ISBN 978-0874367362.

BURCH, Ernest S. *Eskimo kinsmen: changing family relationships in northwest Alaska*. St. Paul: West Pub. Co., 1975. Monographs of the American Ethnological Society, 59. ISBN 9780829900491.

COLLIER, Jane F., Michelle Z. ROSALDO, Sylvia J. YANAGISAKO. "Is There A Family? New Anthropological Views.". c1992. In *Rethinking The Family: Some Feminist Questions*, Barrie Thorne and Marilyn Yalom, rev. ed., 31–48. Boston: Northeastern University Press.

Česko v datech. *Ne všechno se páruje aneb o rozvodech v Česku* [online]. [cit. 2017-02-23]. Dostupné z: <http://www.ceskovdatech.cz/clanek/38-ne-vsechno-se-paruje-aneb-o-rozvodech-v-cesku/>

ČSÚ (2016). Vybrané demografické údaje v České republice [online]. [cit. 2016-12-17]. Dostupné z: https://www.czso.cz/documents/10180/32955062/32018116_0101.pdf/748889f6-5739-401b-8aed-90924d1865af?version=1.2

Demografický informační portál. *Rozvodovost: Historie* [online]. [cit. 2017-01-15]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_rozvodhistorie

Eurostat - Data explorer (2016). *Fertility indicators* [online]. [cit. 2017-01-15].

Dostupné

z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_find&lang=en

Eurostat - Data explorer (2016), *Divorce indicators*[online]. [cit. 2017-01-25].

Dostupné

z: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_ndivind&lang=en

GOODE, William J. *After Divorce*. Glencoe, Illinois: The Free Press, 1956.

GOODY, Jack. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2006. Utváření Evropy. ISBN 80-7106-396-7.

Haidar, Jamal I. Impact of Business Regulatory Reforms on Economic Growth. *Journal of the Japanese and international economies*. Academic Press, 2009, **26**(3), s. 285–307.

CHALOUPKOVÁ, Jana a Petra ŠALAMOUNOVÁ. *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v České republice a v Evropě*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, c2004. Sociologické studie. ISBN 80-7330-062-1.

KALIBOVÁ, Květa. *Úvod do demografie*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.

KUČERA, Milan. *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: Česká demografická společnost, 1994. Acta demographica, 12. ISBN 80-901674-7-0.

KUCHAŘOVÁ, Věra a Iva PETROVÁ. K sociálním souvislostem změn v demografickém chování mladé generace. *Demografie*. Praha: GTA, 1997, **39**(3), 179–189.

LÉVI-STRAUSS, Claude. *Strukturální antropologie*. Praha: Argo, 2007. Capricorn (Argo). ISBN 8072037137.

MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-24-9.

MERTEN, Klaus. Typologie metod obsahové analýzy [online]. [cit. 2017-04-18] Dostupné z: <http://web.ff.cuni.cz/~rada/taoa/~RTFverze/METOBSAN.rtf>

MIOVSKÝ, Michal, ed. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. Metodika (Úřad vlády České republiky). ISBN 80-86734-08-0.

MOŽNÝ, Ivo. *Rodina a společnost*. Ilustroval Vladimír JIRÁNEK. Praha: Sociologické nakladatelství, 2006. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-58-x.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny*. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Základy sociologie. ISBN 80-86429-05-9.

MURDOCK, George P. *Social structure*. London: Collier-Macmillan, [1949] 1965.

OTTENHEIMER, Martin. *The Anthropology of Kinship: An Introductory Text* [CD]. National Social Science Press, 2006.

PARSONS, Talcott a Robert Freed BALES. *Family, socialization and interaction process*. Illinois: Free Press of Glencoe, c1955.

RABUŠIC, Ladislav. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-01-6.

RADCLIFFE-BROWN, Alfred R. The Study of Kinship Systems. *The Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland*. 1941, **71**(1/2), 1–18.

RYCHTAŘÍKOVÁ, Jitka. Současné změny charakteru reprodukce v České republice a mezinárodní situace. *Demografie*. Praha: GTA. 1996, **38**(2), 77–89.

SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-249-1.

SKUPNIK, Jaroslav. Čím vzniká manželství: romské a majoritní manželské alternativy. *Člověk a společnost* [online]. **10**(3) [cit. 2017-02-24]. Dostupné z: <http://www.clovekaspolocnost.sk/sk/rocnik-10-rok-2007/3/studie-a-clanky/cim-vznika-manzelstvi-romske-a-majoritni-manzelske-alternativy/>

SKUPNIK, Jaroslav. *Antropologie příbuzenství: příbuzenství, manželství a rodina v kulturně antropologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 978-80-7419-019-3.

SPANIER, Graham B. a Paul C. GLICK. Marital Instability in the United States: Some Correlates and Recent Changes. *Family Relations*. 1981, **31**, 329–338.

WILDEMUTH, Barbara M. *Applications of social research methods to questions in information and library science*. Westport, Conn.: Libraries Unlimited, 2009. ISBN 1591585031.

6 RESUMÉ

This bachelor's thesis focuses on the topic of family transformations as a consequence of divorce. The phenomenon of divorce is a recurring theme in the discourse of social relations in the Czech Republic; indeed, every other marriage ends in divorce. This means that fifty per cent of families bound by marriage undergo the process of family transformation. The apparent instability of marital relations prompts me to assume that the issue of family transformations will play a crucial role in our understanding of family in the future. The endeavour of this thesis is to describe the ways in which the respondents' families were transformed, and subsequently the ways in which new families are formed.

This thesis is divided into two parts. The first part adopts a theoretical approach in conceptualising our understanding of family with relation to the concepts of marriage, cohabitation, and divorce. As a theoretical framework I used Ulrich Beck's theory of individualisation, and value system transformations associated with changes in attitudes towards family. I interconnect the given theory with the evolution of the demographic behaviour in the Czech Republic because there is a strong relationship between changes in the value system and the changes in the demographic behaviour. The theoretical part is concluded with a summary which focuses on the reconstruction of familial relations.

The practical part describes the research conducted for this thesis. The research used semi-structured interviews as the primordial source of data collection. The interviews were analysed in order to describe the ways in which family structures were transformed as a consequence of divorce, and the ways in which new families are formed.

7 PŘÍLOHY

Příloha 1: Struktura a otázky rozhovoru

- 1) Úvod – představení tazatele, popis studie a jejího cíle, zodpovězení případných dotazů respondenta, žádost o povolení nahrávání
- 2) Warm up – rozehřívací otázky, např. na okolích, ve kterém se rozhovor odehrává
- 3) Hlavní rozhovor
 - 3.1.) Manželství – jak probíhalo manželství, co od něj bylo očekáváno, jaký byl vztah mezi partnery a jak se proměňoval, jak byly řešeny případné problémy
 - 3.2) Rozvod – jak dlouho jsou rozvedeni, co předcházelo rozvodu, jaká byla jeho příčina
 - 3.3) Po rozvodu – co následovalo po rozvodu, jak se s rozvodem vyrovnávali, jaký je současný vztah s partnerem, „finanční situace po rozvodu“
 - 3.4) Rodina a rozvod – jak vnímala rodina rozvod, jaký je současný vztah s rodinou bývalého partnera, jaký je současný pohled na svou vlastní rodinu, jak se s rozvodem vyrovnali ostatní členové rodiny, koho vnímají jako členy rodiny, noví partneři,
 - 3.5) Současný pohled na manželství – jak vnímají manželství po zkušenosti s rozvodem, jaké jsou výhody či nevýhody (jejich vnímání), názor na řešení manželských problémů vzhledem ke zkušenosti s rozvodem
 - 3.6) Současný pohled na rozvod – jedná-li se o ideální řešení, do jaké míry mu lze předcházet s ohledem na vlastní zkušenost,
 - 3.7) Kohabitace – názor na nesezdané soužití
- 4) Zchlazení – nasměrování rozhovoru do neformální roviny pro jeho lepší ukončení
- 5) Ukončení rozhovoru – poděkování a rozloučení